

به نام خدا



وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
(ایرانداک)

خلاصه گزارش طرح پژوهشی سازمانی

عنوان طرح پژوهشی

مبانی و آثار حقوقی اعمال حق عدول (اصلاح) در اثر ادبی (مطالعه تطبیقی)

تاریخ شروع طرح پژوهشی	۱۴۰۳/۳/۱۳	تاریخ پایان طرح پژوهشی	۱۴۰۴/۹/۱۱
نام و نام خانوادگی مجری طرح پژوهشی	صفر بیگ زاده	نام و نام خانوادگی همکاران طرح پژوهشی	ندارد

درباره طرح پژوهشی

در میان حقوقی که دارنده حقوق مالکیت فکری دارد، یکی نیز حق بازپس گیری (عدول) اثر است. این حق با تعبیر دیگری همچون «حق عدول»، «حق رجوع»، «حق اصلاح»، «حق استرداد»، یا «حق پشیمانی یا بازستانی» نیز بیان شده است. به موجب این حق، پدیدآور می تواند اثر خود را پس از واگذاری حق بهره برداری از آن و حتی پس از انتشار، پس بگیرد یا اصلاح کند. علت پیش بینی این حق، بروز اشتباهات اساسی در تدوین یک اثر یا دگرگونی عمیق در اندیشه های پدیدآور است که موجب شکاف میان او و اثرش می گردد و امکان دارد اعتبار و حیثیت او را از جهات مختلف مخدوش سازد. در این پژوهش، هم چنان که از عنوان آن بر می آید، منظور از «اثر»، «اثر ادبی» است؛ یعنی نوشته، کتاب، رساله، پایان نامه، طرح پژوهشی مکتوب یا هر آنچه در حوزه حقوق مالکیت فکری، در شاخه مالکیت ادبی به عنوان «مال ادبی» مورد بررسی قرار می گیرد، نه در ذیل مال هنری یا مال صنعتی. حق بازپس گیری (عدول)، همانند حق افشای اثر، یکی از مستثنیات اصل لزوم قراردادها تلقی شده است تا از این طریق، وسواس های پدیدآورنده مورد احترام واقع شود. این حق در حقوق ایران صریحاً به رسمیت شناخته نشده و «کنوانسیون برن حاوی هیچ حکمی در این خصوص نیست و به تبع آن، مقررات موافقتنامه تریپس ۱۹۹۴ و معاهده وایپو راجع به حق مؤلف ۱۹۹۶ هم حق عدول یا اصلاح اثر را به رسمیت نشناخته اند، بلکه فقط به شخص پدیدآور تعلق دارد و با درگذشت او از میان می رود.

در این پژوهش کوشش شد با توجه به مبانی حقوق پذیرفته شده در حقوق مالکیت ادبی ایران و اصول تفسیری مورد قبول، از طریق مطالعه تطبیقی، مستندات وجود حق بازپس گیری (عدول) در حقوق مالکیت فکری ایران تبیین و از این راه، خلأ موجود در حقوق مالکیت ادبی ایران برطرف شود. از این رو، قوانین و مقررات مرتبط در حقوق ایران و همچنین حقوق فرانسه، آمریکا، انگلستان، کانادا، آلمان، و برخی دیگر از کشورهای اروپایی و عربی استخراج شد و ادله وجود آن در حقوق مالکیت ادبی ایران تبیین و پیشنهاد تقنینی نیز در این باره مطرح گردید.

اهداف اصلی پژوهش عبارت بودند از: ۱) اثبات وجود این حق عدول (اصلاح) در حقوق مالکیت ادبی ایران بر پایه مطالعه تطبیقی، ۲) تبیین خلأهای قانونی در حقوق مالکیت فکری ایران در باب حقوق پدیدآوران آثار ادبی. در کنار این ۲ هدف اصلی، ۱) کمک به ایجاد مبانی و مستندات حقوقی متقن برای آرای قضایی در حوزه مالکیت ادبی، و ۲) گسترش ادبیات حقوقی تطبیقی مرتبط با مالکیت فکری از اهداف غیراصلی اجرای این پژوهش است.

روش پژوهش

در پژوهش پیشنهادی کنونی کوشش شد از طریق مطالعه تطبیقی، مستندات وجود این حق در حقوق مالکیت فکری ایران تبیین گردد و از این راه، خلأ موجود در حقوق مالکیت ادبی ایران برطرف شود. از این رو، به اتکای روش اسنادی (کتابخانه‌ای)، ضمن بررسی قوانین و مقررات مرتبط در حقوق ایران و همچنین حقوق فرانسه، آمریکا، کانادا، آلمان و برخی کشورهای عربی و اروپایی دیگر، به کمک روش تحلیلی - توصیفی، مبانی فکری این حق استخراج و ادله وجود آن در حقوق مالکیت ادبی ایران تبیین می‌شود و عندالاقضاء پیشنهادهای تقنینی نیز در این باره مطرح خواهد گردید.

این پژوهش در قالب ۳ گام به شرح زیر صورت می‌گیرد:

گام نخست: جمع‌آوری داده

گام دوم، توصیف و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده

گام سوم، جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و ارائه گزارش نهایی.

یافته‌های طرح پژوهشی

یافته‌های این پژوهش به شرح زیر هستند:

۱. در حقوق ایران در وضعیت کنونی، حقی به نام حق بازپس گیری (عدول) به صراحت شناسایی نشده است.

۳. در نظام حقوقی کامن‌لا که کشورهایمانند انگلستان، آمریکا و کانادا از پیروان آن هستند و بر پایه کپی‌رایت استوار است، چنین حقی برای صاحبان آثار به رسمیت شناخته نشده است.

۳. در نظام سیویل لایی مالکیت فکری که بر حمایت از اندیشه صاحب اثر استوار است و اثر، ادامه شخصیت او شمرده می‌شود، حق بازپس‌گیری (عدول) در قوانین مصوب پذیرفته شده و از جمله قانون مالکیت فکری فرانسه بر وجود آن صحه گذاشته و راهکارهای حقوقی پشتیبانی از این حق را بیان کرده است.

۴. حقوق‌دانان ایرانی با مقایسه قراردادهای حقوق خصوصی با قراردادهای حق مؤلف و با استناد به اصل لزوم قراردادها، وجود این حق را در حقوق مالکیت فکری ایران رد می‌کنند.

۵. با توجه به هم‌گونی نظام حقوقی ایران با فرانسه، به‌ویژه در حقوق مالکیت فکری و هماهنگی بسیاری از احکام حقوق قراردادهای ایران با فرانسه، از جمله شناسایی اصل لزوم قراردادها در هر دو نظام، از نگاه تطبیقی و با توجه به مبانی حقوق مؤلف در ایران، می‌توان حقی به نام حق بازپس‌گیری (عدول) را در کنار حقوق دیگری معنوی صاحب اثر (مؤلف) به رسمیت شناخت.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱. به‌عنوان نتیجه برگرفته از اجرای این طرح می‌توان گفت: در حقوق ایران نیز حقوق معنوی مؤلف ادامه شخصیت او شمرده می‌شوند و قانونگذار ایران در مقررات مربوط کوشش کرده از این حقوق پشتیبانی کند؛ هم‌چنان‌که در نظام کپی‌رایت (از جمله فرانسه)، چنین کوششی دیده می‌شود. از این رو، شناسایی حق بازپس‌گیری (عدول) برای مؤلف در حقوق مالکیت فکری ایران با اصول حقوقی حاکم بر حقوق قراردادهای ایران و همچنین حقوق مالکیت فکری در ایران تضاد ندارد و می‌توان چنین چنین حقی را برای مؤلف در حقوق ایران نیز به رسمیت شناخت.

۲. به‌عنوان پیشنهاد مبتنی بر یافته‌های اجرای این طرح:

الف) به جای تعبیر حق عدول و تعبیرات مشابه با آن، از «حق بازپس‌گیری» استفاده شود.

ب) برای پایان دادن به اختلاف‌نظرهای موجود درباره حق بازپس‌گیری (عدول)، قانونگذار عالی ایران با اصلاح قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، این حق را به‌صراحت به رسمیت بشناسد